

O IZDELOVANJU PUNČK

Zdaj, v teh dolgih pozimskih večerih, so izložbe trgovin, kjer prodajajo igračke, posebno vabljivo okrašene, kajne? Ravno zdaj lahko občudujete različne krasne stvari, ki opazovalcu kar vid jemljejo, posebno pa je privlačna velika množica različnih punčk: velikih in malih, bolj ali manj dragocenih, oblečenih in neoblečenih.

Tisti Zvončkarji, pa najsi bodo to deklice ali dečki, ki so morda že preveliki, da bi se igrali s punčkami, ali pa morda nimajo veselja z njimi, se za te izložbe ne bodo dosti zanimali, nekateri dečki bodo celo zaničevalno vihal nosove. Toda le počasi, to bi bilo prezgodaj! Povedal vam bom zgodbo o punčkah, ki bo zanimala prav vse in celo, če še tako neverjetno zmigujete z glavo, odrasle dečke! Pa starše seveda tudi!

Ali veste, recimo, da punčke niso namenjene otrokom samo za igranje, temveč, da jih večidel tudi izdelujejo otroci sami? To so seveda siromašni otroci, ki morajo že v zgodnji mladosti okusiti resnobo in bridkost življenja in svojim staršem pridno pomagati pri delu, da si zaslužijo svoj vsakdanji kruh. Ti otroci in njih starši živijo v Nemčiji, največ na Saškem. Prav do Kitajske, Japonske, Avstralije, v Južno Afriko in v nižave Madagaskarja, v Rusijo, Francijo, Italijo, Grčijo, Romunijo in Jugoslavijo; pa tudi v severne evropske dežele do Hammerfesta, skratka povsod, kjer živijo otroci, pride božični pozdrav teh siromašnih otrok.

Punčke izdelujejo iz lesa in tudi — kakor bomo pozneje slišali — iz cunj in podobnih snovi; tiste punčke so to, ki prinašajo toliko sreče v široki svet. V velikih in majhnih naselbinah na Saškem živi približno 25.000 izdelovalcev punčk, ki v svojih skromnih stanovanjih ne delajo drugega kakor punčke in ki živijo le od tega dela. Treba je veliko spretnosti, pridnosti, vaje, okusa in iznajdljivosti za to obrt, to mi lahko verjamete; in ta umetnostna obrt se podeduje od staršev na otroke. Tako se zgodi, da se včasih cele družine več pokolenj nazaj ukvarjajo vedno le z enim delom izdelovanja, ki ga naredijo mnogo hitreje in lepše kakor druge stvari, to pa zaradi velike vaje, ki si

jo pridobijo z dolgoletnim delom. Tako na primer šivajo eni le oblačilca, drugi zopet slikajo obraze, ostali delajo pričeske itd. Cela naselbina je tam, kjer izdelujejo le lesene ladvice in k tem spadajoče mornarčke.

V Sonnebergu, skromnem mestecu, stoji tik kolodvora nebotičnik, kakršnega običajno vidite le v večjih mestih. Ta pripada nekemu amerikanskemu podjetju, ki odkupuje od revnih izdelovalcev punčke in jih razpošilja v Ameriko ameriškim otrokom.

Ne morete si predstavljati, kako zamatot in dolgotrajen je nastanek običajne punčke. Najprej predelavec načrtuje, izdelava modelček in naredi punčki kolikor mogoče prijazen obrazek, eni s potlačenim noskom in jamicami v licih, drugi pa po svojem prostem umetniškem preudarku ali pa tudi po naročilu izgotovi fin gosposki obrazek. Preteklo leto so na primer po vsem svetu zahtevali abesinske punčke. Od tega predelavca pride posrečena oblika k »oblikovalcu«, ki uliva za razmnoževanje potrebne oblike iz žvepla ali sadre. Te oblike dobi v roke »stiskalec«, ki vtisne — kolikor mogoče na tesno — v oblike vlažne proge papirmašaja. To je zelo težavno delo. Kajti vsaka gubica v obrazu, ki jo je predelavec namenoma naredil, mora biti točno vpodobljena. Ko sta obe polovici punčk, ki so ju na ta način iztisnili iz oblike, suhi, ju zopet drugi delavec na šivu zlepi. Stran štrleči rob šiva tretji delavec odreže ali odpili in njegov sodelavec, majhen deček 3—5 let, že meša barvo v lončku, da dobe papirnate glaveč človeški videz. Glave boljših punčk prevlečejo že pred poobarvanjem z voščeno prevleko. To se zgodi na ta način, da jih za kratek čas pomočijo v raztopljeni vosek, ki je že pomešan s »človeško barvo«. Ko jih potegnejo iz voska, dobijo glave na zraku pri navadni sobni temperaturi tenko voščeno plast, medtem ko odvišni vosek odteče.

Da lahko vdelaajo punčki steklene oči, je potrebna posebna operacija. Očesne dupline morajo izrezati; ker pa je treba pritrditi oči v notranjosti glave, morajo napraviti z nožem še eno zarezo na zadnji strani glave nad ušesom. Oči izdelujejo skoraj izključno v enem samem kraju in to preko milijon parov na leto. Pogosto dobijo dragoce-

ne punčke tudi umetno zobovje. Za kodre in lasulje uporabljajo skoro izključno le dlake angorske koze, ki so najbolj podobne človeškim lasem. V drugih manjših družinah, kjer se bavi-jo z izdelovanjem punčk, pa delajo »mehove«, trupe z vsemi okončinami z rokami in nogami. Glavice za punčke dobe že od vsega početka zaradi boljše pritrditve na telo poleg vrata še po en nastavek na prsih in na hrbtu. Mehovi sestoje iz mehkih in trdih delov. Trebuh, prsa, stegna, lakti so navadne, z žaganjem napolnjene platnene blazini-ce. Na te so pa našiti iz trdega blaga narejeni spodnji deli nog in rok. Pri cenjenih punčkah so roke in noge iz-stružene iz lesa, pri boljših pa so na-rejene iz papirmašaja in so deloma votle, deloma polne in po okolnostih tudi poslikane in prevlečene z lakom.

Ali veste, iz česa je napravljen papirmaše, brez katerega bi večina igračk, punčk in drugih stvari ne mo-gla biti narejena? Njegovo izdelovanje je staro šele 160 let; danes je malo stva-ri na svetu, katerih že niso ponaredili s pomočjo papirmašaja.

Kaj pa je prav za prav papirmaše? Njegovo izdelovanje ne predstavlja drugega kakor koristno izrabo odpad-kov vlaknastih snovi vseh vrst. Nepo-rabni papirni odstrižki in cunje, stari časopisi in akti, na drobne koščke raz-rezane cunje, slama, vse je porabno za izdelavo papirmašaja. Te odpadke sku-hajo z dodatkom kalijevega ali natri-jevega luga v kašo, ki zelo neprijetno diši in ji dodajo mešanico fino zmlete krede ali šote. Torej z eno besedo vse, kar ni več za rabo, se uporablja za iz-

delavo te vse in vsako stvar posnema-joče gmote iz papirnega testa.

V glavnem se bavijo izdelovalci pa-pirmašaja z izdelavo krink, glavice za punčke in drugih igračk. Posebno pri-ljubljani so živalski liki in živalske ma-ske, pred vsem pa delajo iz papirma-šaja umetniško izdelane in točne po-snetke, modele, ki služijo v učne in študijske svrhe. Uporabljajo ga za po-snetke starega orožja, za točno po na-ravi narejene drevesne in zemeljske sa-deže in še za mnogo drugih predmetov, ki so tako presenetljivo dobro posneti, da jih na prvi pogled smatramo za pri-stne. Cestni prah, cunje in papir, vse to skupaj skuhamo da papirmaše! Toda kolikšno obilico prevar in iluzij lahko v predelanem stanju prikažejo ti ne-porabljivi ostanki, prevlečeni z lakom in firnežem.

Med mladimi izdelovalci punčk je tu-di že dosti pravcati mojstrov, ki sko-ro bolje razumejo svoj posel kot sta-rejši. Seveda se morajo mali mojstri seznaniti z vsemi napredki moderne tehnike; pa tudi oblačilca za majhne punčke morajo kolikor mogoče ustre-zati zadnji modi, zakaj majhne raz-vajene deklice se včasih sramujejo, če je njihova punčka napravljena nemo-derno, in tudi dečki ne ljubijo zasta-relih avtomobilčkov ali uniform, kakr-šnih ne nosijo več. Nihče mi ne bo verjel, koliko napornega dela in tudi koliko solz je potrebnih, da so lične igračke in punčke toliko dobre, da pri-dejo lahko v izlozbe trgovin, kjer ča-kajo na mlade, brezskrbne človeške prijatelje in prijateljice, s katerimi bi se radi igrala.

Otrokovo novoletno voščilo

Rad bi voščil, pa ne vem,
kaj naj lepega povem,
ko pa vendar si ljudje
že odrasli to žeje,
kar se v mojem srčku skriva...

Jaz le malo govorim,
ampak v mislih si želim,
da bi slednjič se izpolnila,
novoletna vam voščila,
le iskrena, ne — lažnjiva.

Bolj iskrenih želj srca
ni nobenih kakor ta,
da na svetu bi enkrat
bližnji bližnjemu bil brat,
vsi ljudje — ljubezen živa...

Vinko Bitenc